CHRISTOlogisch

STUDIE A STUDIJNÍ POMŮCKY

Ježíšovo božství

Biblické odpovědi na muslimské námitky

JEŽÍŠ A TROJICE

Biblicky přemýšlet a vstupovat do rozhovoru

www.christologisch.de

Učí Bible Ježíšovo božství?

Proč ústřední muslimské námitky proti Kristovu božství neobstojí

Doprovodná studie k debatě mezi Mattem a Deenem

Stručné shrnutí

Rozhodující otázkou debaty není, zda existují biblická místa, v nichž se Ježíš modlí, poslouchá, přijímá pravomoc nebo projevuje lidské omezení. Takové texty samozřejmě existují. Křesťanská nauka přece výslovně tvrdí, že věčný Syn se stal skutečně člověkem.

Rozhodující naopak je, zda Bible současně staví Ježíše na stranu Stvořitele: je nazýván Bohem, existuje před světem, tvoří všechno stvořené, dává věčný život, soudí lidstvo, přijímá tutéž čest jako Otec a je v novozákonních textech ztotožňován s výpověďmi o JHWH.

Právě zde leží základní problém Deenovy muslimské argumentace. Texty o Ježíšově ponížení a lidství jsou pokládány za bezprostřední a jednoznačné. Texty o jeho božství jsou naproti tomu zásadně zařazovány jako víceznačné, delegované nebo později přeinterpretované.

> **VLASTNÍ SPORNÁ OTÁZKA**
> Vlastní předmět sporu proto nezní pouze „Co stojí v tom či onom verši?“, nýbrž: Podle jakého principu lze rozhodnout, které texty vysvětlují ostatní?

Bereme-li souhrn biblického svědectví vážně, nevzniká pouze lidská christologie či christologie tvora. Nový zákon odlišuje Syna od Otce, ale současně jej zahrnuje do božské identity.

Poznámka k překladu: Úplný český překlad dodaného německého zdroje. Všechny biblické citace jsou přeloženy ze znění tohoto zdroje, nikoli doslovně převzaty z oficiálního českého překladu Bible. Jména, odkazy, příklady, historická tvrzení a argumentační hodnocení reprodukují zdroj; neproběhla samostatná teologická revize ani ověření pramenů.

Obsah

1. Vlastní sporná otázka: Stvořitel, nebo tvor?

2. Pozitivní celkové biblické svědectví

3. Jan 17,3: Je Bůh pouze Otec?

4. Marek 13,32: Když Ježíš něco nevěděl

5. Jan 5,30: „Sám od sebe nemohu nic činit“

6. Pravomoc a delegování: Stačí řešení zastoupením?

7. Další námitky a otázka Nikaje

8. Klíčová otázka předpokladů a celkové hodnocení

1. Vlastní sporná otázka: Stvořitel, nebo tvor?

Josef, Charlie a André probírají debatu mezi Mattem a muslimem Deenem. Později Matt vysvětluje svou strategii a jednotlivé klíčové okamžiky střetu.

Název debaty zněl: „Učí Bible Ježíšovo božství?“

Nejprve je třeba vyjasnit, co znamená „božství“. Nejde pouze o to, zda je Ježíš výjimečný, svatý, poslaný z nebe nebo vybavený božskou autoritou. Proroci mohou být výjimeční. Andělé mohou přicházet z nebe. Lidé mohou být zmocněni Bohem.

Silnější otázka zní:

> **STVOŘITEL, NEBO TVOR?**
> Zařazuje Bible Ježíše do stvořené skutečnosti, nebo stojí na straně Stvořitele?

Toto rozlišení je rozhodující. Mezi Bohem a vším, co Bůh stvořil, neexistuje plynulá škála. Bible nezná Boha na vrcholu a pod ním stále mocnější polobohy. Existuje Stvořitel a jeho stvoření (Genesis 1,1; Izajáš 44,24; Římanům 1,25).

Patří-li sám Ježíš ke stvořeným věcem, je tvorem.

Jestliže však bylo všechno stvořené stvořeno skrze něho, nemůže sám patřit do této třídy.

Právě proto je strategicky nedostatečné redukovat celou debatu na otázku:

> Kde Ježíš doslova říká: Já jsem Bůh, uctívejte mě?

Nauka se nemusí objevit v jediné větné podobě předepsané protivníkem. Může nutně plynout z několika výslovně zjevených výpovědí.

Žádný vážný čtenář Bible by například nežádal, aby Bible obsahovala větu: „Bůh je vševědoucí v odborném filozofickém smyslu tohoto pozdějšího německého slova.“ Shromažďují se výpovědi Písma a zkoumá se, jaký závěr z nich plyne.

Žalm 119 formuluje základní princip:

> Souhrn tvého slova je pravda.
>
> Žalm 119,160

Sola Scriptura proto neznamená vytrhnout jednotlivý verš ze souvislosti. Vyžaduje zároveň tota Scriptura: celé Písmo.

2. Pozitivní celkové biblické svědectví

Před rozebíráním obtížných námitek má být vyjasněn pozitivní soubor údajů.

Nový zákon nemá pouze jediný „důkazový verš“ pro Ježíšovo božství. Různé vzájemně nezávislé argumentační linie směřují k témuž bodu.

Ježíš je výslovně nazýván Bohem

K nejdůležitějším textům patří:

- „Slovo bylo Bůh“ (Jan 1,1).
- Tomáš říká Ježíšovi: „Můj Pán a můj Bůh!“ (Jan 20,28).
- Syn je v Židům 1 osloven „Tvůj trůn, Bože“ (Židům 1,8).

- Další vysoká označení Bohem se nacházejí například v Titovi 2,13.

O jednotlivých gramatických otázkách lze diskutovat. Celková otázka však nezávisí na jediném z těchto textů.

Ježíš stojí mimo třídu stvořeného

Zvlášť silný je Jan 1,3:

> Všechno vzniklo skrze ně, a bez něho nevzniklo ani jedno z toho, co vzniklo.

Jan tím logicky rozděluje skutečnost na dvě oblasti:

1. Všechno, co vzniklo.

2. Logos, skrze nějž vzniklo všechno vzniklé.

Chce-li někdo samotný Logos počítat do třídy vzniklého, okamžitě vzniká problém: potom by i on musel vzniknout skrze Logos.

Musel by se tedy podílet na svém vlastním vzniku dříve, než existoval.

Text však nedělá žádnou výjimku:

> Bez něho nevzniklo ani jedno.

Stejná myšlenka se objevuje v Koloském 1:

> Neboť v něm bylo stvořeno všechno v nebesích i na zemi […] všechno bylo stvořeno skrze něho a k němu.
>
> Koloským 1,16–17

Židům 1 kromě toho vztahuje starozákonní text o Stvořiteli na Syna (Židům 1,10–12; srov. Žalm 102,26–28).

Zvlášť závažné to je při připojení Izajáše:

> **JHWH JAKO JEDINÝ STVOŘITEL**
> JHWH se popisuje jako ten, který sám roztáhl nebesa a rozprostřel zemi (Izajáš 44,24).

Je-li JHWH jediným Stvořitelem všech věcí a Nový zákon současně říká, že všechny věci byly stvořeny skrze Krista, nelze Krista jednoduše zavést jako tvora stojícího mimo Boha.

> **HRANICE**
> Řešení delegováním zde naráží na hranici Stvořitel–tvor.

Ježíš má božskou životodárnou moc

Jan 5 jde ještě dále:

> Neboť jako Otec křísí mrtvé a oživuje, tak i Syn oživuje ty, které chce.
>
> Jan 5,21

Ne pouze: Bůh někoho oživuje skrze Ježíše.

Syn oživuje, koho chce.

A:

> Neboť jako má Otec život sám v sobě, tak dal i Synovi mít život sám v sobě.
>
> Jan 5,26

Ježíš dále říká:

> Já jim dávám věčný život.
>
> Jan 10,28

Ježíš přijímá tutéž čest jako Otec

Jan 5,23 formuluje pozoruhodný důsledek:

> Aby všichni ctili Syna, jako ctí Otce.

Ne pouze: Ctěte Syna trochu, protože ho Bůh poslal.

Nýbrž: jako Otce.

Ve Zjevení 5 směřuje univerzální doxologie nakonec společně k tomu, který sedí na trůnu, a k Beránkovi (Zjevení 5,11–14).

Texty o JHWH se vztahují na Ježíše

Nový zákon činí ještě něco, co je v rámci židovského monoteismu mimořádně významné. Výpovědi o JHWH se vztahují na Krista.

Izajáš říká o JHWH:

> Přede mnou se skloní každé koleno.
>
> Izajáš 45,23

Pavel píše o Ježíšovi:

> Aby se ve jménu Ježíšově sklonilo každé koleno […] a každý jazyk vyznal, že Ježíš Kristus je Pán.
>
> Filipským 2,10–11

Jóel mluví o vzývání jména JHWH (Jóel 3,5). Pavel používá tento text v souvislosti s vyznáním Ježíše jako Pána (Římanům 10,9–13).

V 1. Korintským 8,6 Pavel píše:

> Pro nás je však jeden Bůh, Otec, z něhož je všechno […] a jeden Pán, Ježíš Kristus, skrze něhož je všechno.

To nezavádí dva bohy. Pavel se výslovně pohybuje v židovském monoteismu, a přesto začleňuje Ježíše do univerzálního vztahu ke stvoření.

Vzniká tím kumulativní obraz:

- Jeden Bůh.

- Otec a Syn jsou osobně odlišeni.
- Syn je Stvořitel.
- Syn dává život.
- Syn soudí.
- Syn přijímá božskou čest.
- Syn nese označení Boha.
- Texty o JHWH se vztahují na něj.

Teprve na tomto pozadí smějí být zkoumány texty námitek.

3. Jan 17,3: Je Bůh pouze Otec?

Jeden z nejdůležitějších textů v Deenově argumentaci zní:

> Toto pak je věčný život: aby poznali tebe, jediného pravého Boha, a Ježíše Krista, kterého jsi poslal.
>
> Jan 17,3

Argument zní přibližně:

1. Otec je jediný pravý Bůh.

2. Ježíš je poslán tímto Bohem.

3. Ježíš tedy nemůže být také Bůh.

Rozhodující krok však spočívá v premise 3.

Jan 17,3 výslovně říká, že Otec je jediný pravý Bůh. Trojiční křesťané to vůbec nepopírají.

Text však neříká:

> Pouze osoba Otce má božskou přirozenost.

Tato dodatečná výpověď by musela být teprve dokázána.

Nauka o Trojici právě netvrdí, že Ježíš je Otec. Otec není Syn. Syn se modlí k Otci. Otec posílá Syna.

Jan 17 tedy nepochybně dokazuje osobní odlišnost.

Osobní odlišnost však není totéž jako ontologická nerovnost.

Kontext znesnadňuje čistě prorocký výklad

Již bezprostředně předtím Ježíš říká, že mu Otec dal pravomoc nad veškerým tělem, aby dával věčný život (Jan 17,2).

Jen o dva verše později se Ježíš modlí:

> A nyní mě, Otče, oslav u sebe samého slávou, kterou jsem měl u tebe, dříve než byl svět.
>
> Jan 17,5

To není běžná prorocká výpověď.

Ježíš si nárokuje slávu u Otce před existencí světa.

Na konci téže modlitby Ježíš znovu mluví o slávě a lásce, které existovaly již „před založením světa“ (Jan 17,24).

Jan 17 tím přesně odpovídá prologu evangelia:

> Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Slovo bylo Bůh.
>
> Jan 1,1

Slovo je u Boha, tedy osobně odlišeno.

Slovo je Bůh, tedy ne pouhý tvor.

A toto Slovo se stává tělem (Jan 1,14).

Jan tedy nerozlišuje:

- Boha na jedné straně.
- Pouhého lidského posla na druhé.

Rozlišuje Otce a Syna v rámci mnohem vyšší christologie.

„Poslaný“ neznamená „stvořený“

Ani označení Ježíše za poslaného nedokazuje stvořenost.

Jan právě spojuje obě myšlenky:

- Syn je poslán Otcem (Jan 3,17).
- Vyšel od Otce a přišel do světa (Jan 16,28).
- Měl slávu u Otce, než svět existoval (Jan 17,5).

> **POSLÁNÍ A PŘIROZENOST**
> Poslání u Jana popisuje misi preexistujícího Syna. Nevymezuje jeho přirozenost jako přirozenost pouhého lidského proroka.

Jana 17,3 proto nelze číst jako křesťanskou verzi islámské šahády, aniž by byla předem do textu vložena unitární ontologie Boha.

4. Marek 13,32: Když Ježíš něco nevěděl

Pravděpodobně nejsilnější Deenovou námitkou je Marek 13,32:

> O onom dni nebo hodině však nikdo neví, ani andělé v nebi, ani Syn, nýbrž pouze Otec.

Argumentace je pochopitelná:

1. Bůh je vševědoucí.

2. Ježíš nevěděl čas.

3. Ježíš tedy nebyl vševědoucí.

4. Ježíš proto není Bůh.

Na tuto námitku se nemá odpovídat co největším zlehčováním Ježíšova skutečného lidského omezení.

Klasická christologie právě říká:

> **PRAVÝ BŮH A PRAVÝ ČLOVĚK**
> Syn je pravý Bůh a pravý člověk.

Kdyby Ježíš neměl skutečný lidský rozum, lidskou vůli, lidské tělo a skutečný lidský vývoj, bylo by vtělení pouhým zdáním.

Lukáš proto může napsat:

> A Ježíš rostl v moudrosti, věku a přízni u Boha i lidí.
>
> Lukáš 2,52

Rozhodující logická otázka nezní:

> Může být Ježíš vševědoucí a ne vševědoucí?

Nýbrž:

> Připisuje se mu vševědoucnost a nevědění ze stejného hlediska?

Toto by skutečně byl rozpor:

> Ježíš jako Bůh zná výrok P a Ježíš jako Bůh výrok P nezná.

To však nauka o dvou přirozenostech netvrdí.

Tvrdí, že jediný osobní Syn má úplnou božskou a úplnou lidskou přirozenost.

Vlastnosti obou přirozeností nejsou smíšeny.

- Božská přirozenost zůstává božská.
- Lidská přirozenost zůstává lidská.

Syn tedy má božský způsob poznávání a skutečný lidský způsob poznávání.

> **ZÁSADA BEZROZPORNOSTI**
> Rozpor existuje pouze tehdy, když jsou A a ne-A připisovány témuž subjektu ve stejnou dobu a ze stejného hlediska.

Právě toto „stejné hledisko“ by muslimská námitka musela dokázat.

Bezprostřední kontext má navíc vysokou christologii

Pozoruhodné je, co stojí bezprostředně před Markem 13,32.

Ježíš říká:

> Nebe a země pominou, má slova však nepominou.
>
> Marek 13,31

Ve Starém zákoně trvá věčně Boží slovo (Žalm 119,89), zatímco nebe a země mohou pominout (Žalm 102,26–28).

Krátce předtím se Syn člověka objevuje s mocí a slávou a vysílá své anděly, aby shromáždili jeho vyvolené z celého světa (Marek 13,26–27).

Kontext tedy nepředstavuje běžného proroka, který náhodou něco neví.

Představuje osobu s úžasně vysokou autoritou naplněnou božským významem a zároveň skutečným lidským omezením.

Právě toto napětí vysvětluje vtělení.

Marek 13,32 je nevyvrací. Je jedním z důvodů, proč vůbec vznikla potřeba christologické přesnosti.

5. Jan 5,30: „Sám od sebe nemohu nic činit“

Další častá námitka zní:

> Sám od sebe nemohu nic činit.
>
> Jan 5,30

Čteno izolovaně to zprvu zní jednoznačně:

- Ježíš je závislý.
- Bůh je nezávislý.
- Ježíš tedy nemůže být Bůh.

Jan 5 však nezačíná veršem 30.

Co činí Syn, činí i Otec

Ježíš vysvětluje již ve verši 19:

> Neboť co činí on, to stejně činí i Syn.
>
> Jan 5,19

To není běžný prorocký sebepopis.

Žádný prorok nemůže říci:

> Všechno, co činí Bůh, činím stejným způsobem.

Souvislost dále graduje.

Syn svrchovaně dává život

> Tak i Syn oživuje ty, které chce.
>
> Jan 5,21

Syn soudí lidstvo

> Neboť Otec nikoho nesoudí, ale všechen soud dal Synovi.
>
> Jan 5,22

Syn přijímá tutéž čest

> Aby všichni ctili Syna, jako ctí Otce.
>
> Jan 5,23

Syn má život sám v sobě

> Tak dal i Synovi mít život sám v sobě.
>
> Jan 5,26

Teprve potom se objevuje:

> Sám od sebe nemohu nic činit.
>
> Jan 5,30

Výpověď proto v kontextu neznamená:

> Jsem bezmocný tvor.

Nýbrž:

> **NEODDĚLITELNÉ JEDNÁNÍ**
> Syn nikdy nejedná jako božská bytost oddělená od Otce a soupeřící s ním.

Otec a Syn nejednají jako dva nezávislí bohové s oddělenými centry vůle, kteří občas sledují stejné projekty.

Boží díla jsou neoddělitelná.

Právě proto může Ježíš na jedné straně říci:

> Sám od sebe nemohu nic činit.

A na druhé:

> Co činí Otec, to stejně činí i Syn.

Námitka proměňuje jednotu jednání v Synovu neschopnost.

Kontext činí opak.

> **CELÝ KONTEXT**
> Kdo používá Jana 5,30 proti Ježíšovu božství, musí se stejnou vážností vysvětlit Jana 5,19.21.23 a 26.

6. Pravomoc a delegování: Stačí řešení zastoupením?

V průběhu debaty je myšlenka delegování stále důležitější.

Model zní: Ježíš může činit mimořádné věci, protože ho Bůh zmocnil.

Tím lze prý vysvětlit:

- Zázraky.
- Odpuštění hříchů.
- Soud.

- Křišení mrtvých.
- Darování života.
- Možná dokonce stvoření.

Zmocněnec přece může jednat jménem druhého.

To je v zásadě pravda. Zdaleka z toho však neplyne, že lze každé jednání vysvětlit pouhým delegováním.

Pravomoc není totéž jako schopnost

Matt používá v diskusi užitečnou myšlenku.

Představme si, že oba piloti letadla náhle upadnou do bezvědomí. Někdo za mnou přijde a řekne:

> Tímto ti dávám pravomoc přistát s tímto letadlem.

Nyní mám dovolení.

Tím však zdaleka nemám schopnost.

> **AUTORITA A SCHOPNOST**
> Autoritu lze předat. Ontologická schopnost nevzniká pouhým pověřením.

To je rozhodující u stvoření.

Jestliže Ježíš přivádí k existenci celou stvořenou skutečnost, nelze jednoduše říci:

> Bůh mu k tomu prostě dal pravomoc.

Musí se vysvětlit, jaká bytost vůbec má schopnost přivést k existenci celou stvořenou skutečnost.

Ještě ostřejší je problém kvůli Janovi 1,3.

Jestliže všechno vzniklé vzniklo skrze Logos, nemůže být Logos sám vzniklým tvorem.

Delegování tento problém neřeší.

Izajáš 44,24 vystavuje řešení zastoupením dalšímu tlaku

JHWH říká:

> Já, HOSPODIN, jsem ten, který působí všechno, který roztáhl nebesa, já sám, který rozprostřel zemi — kdo byl se mnou?
>
> Izajáš 44,24

Nový zákon nyní prohlašuje:

- Všechno vzniklo skrze Logos (Jan 1,3).
- Všechno bylo stvořeno skrze Syna a k němu (Koloským 1,16).
- Syn nese všechny věci (Koloským 1,17; srov. Židům 1,3).

Nestačí proto říci:

> Ježíš je pouze nástroj mimo Boha.

Potom by totiž Izajáš svou výpověď o výlučné stvořitelské vládě JHWH formuloval překvapivě.

Trojiční řešení je soudržnější:

> **JEDINÝ BŮH STVOŘITEL**
> Syn není druhý Stvořitel vedle Boha. Syn patří k identitě jediného Boha Stvořitele.

Stejný problém se objevuje u cti, života a soudu

Jednotlivá delegovaná činnost sama o sobě ještě nedokazuje božství.

Prorok může konat zázraky.

Prorok může ohlašovat soud.

Prorok může mluvit Božím jménem.

Nový zákon však nekreslí jediný výjimečný rys, nýbrž kumulativní božský profil:

- Všechno je stvořeno skrze Krista.
- Všechno skrze něho trvá.
- Dává věčný život.
- Oživuje, koho chce.
- Soudí celé lidstvo.
- Všichni ho mají ctít jako Otce.
- Texty o JHWH se vztahují na něj.
- Celé stvoření k němu obrací doxologii.

Čím více těchto vlastností připisujeme údajně stvořenému prostředníkovi, tím naléhavější je otázka:

> **BOŽSKÁ IDENTITA**
> Co vlastně ještě zbývá jako výlučně božský znak identity?

7. Další námitky a otázka Nikaje

Vedle tří hlavních klíčových textů zazněla v debatě řada dalších klasických námitek. Mnohé spočívají na stejném základním omylu: výpovědi o Ježíšově skutečném lidství, poslání nebo osobním odlišení od Otce se bezprostředně mění ve výpovědi o jeho ontologické méněcennosti.

„Bůh není člověk“

Numeri 23 říká:

> Bůh není člověk, aby lhal, ani syn člověka, aby litoval.
>
> Numeri 23,19

Druhá část věty vysvětluje první.

Jde o Boží pravdivost a neměnnost v protikladu k lidské nespolehlivosti.

Text neříká:

> Bůh má metafyzickou neschopnost kdykoli přijmout lidskou přirozenost.

Taková výpověď by do textu musela být vložena.

Vtělení navíc netvrdí, že Boží božská přirozenost přestala být božská a proměnila se v lidství.

Jan formuluje:

> Slovo se stalo tělem.
>
> Jan 1,14

Filipským 2 popisuje Krista nejprve v Boží podobě a následně v podobě služebníka a lidském vzhledu (Filipským 2,6–8).

Božství se neruší.

Lidství se skutečně přijímá.

„Proč mě nazýváš dobrým? Nikdo není dobrý kromě Boha“

Ježíš se ptá bohatého muže:

> Proč mě nazýváš dobrým? Nikdo není dobrý než jediný, Bůh.
>
> Marek 10,18

Z toho se někdy vyvozuje:

> Ježíš výslovně odmítá být dobrý, a tím Bohem.

Právě to však Ježíš neříká.

Neříká ani:

> Nejsem dobrý.

Ani:

> Nejsem Bůh.

Klade otázku.

Tato otázka naopak nutí partnera v rozhovoru přemýšlet o dosahu vlastního oslovení.

Jako protidůkaz Ježíšova božství je proto Marek 10,18 mnohem méně jednoznačný, než se často tvrdí.

„Ježíš nazývá Otce svým Bohem“

Ježíš po vzkříšení říká:

> Vystupuji ke svému Otci a vašemu Otci a ke svému Bohu a vašemu Bohu.
>
> Jan 20,17

Také oslavený Kristus mluví ve Zjevení 3,12 o „svém Bohu“.

Otázka opět zní: Plyne ze skutečného vztahu podřízenosti a prostřednictví automaticky nižší přirozenost?

Ne.

Vtělení se vzkříšením nevrací zpět. Kristus zůstává vtěleným Synem a prostředníkem.

Kdo z pouhého „můj Bůh“ vyvozuje stvořenost, musel by nejprve dokázat, že božský Syn v přijatém lidství nemůže být v takovém smluvním a prostřednickém vztahu k Otci.

Jen o několik veršů po Janovi 20,17 se ostatně nachází Tomášovo vyznání přímo Ježíšovi:

> Můj Pán a můj Bůh!
>
> Jan 20,28

Ježíš Tomáše neopravuje.

Jeho reakci naopak spojuje s vírou (Jan 20,29).

„Otec je větší než já“

Také Jan 14,28 popisuje postavení Syna poslaného do světa a ponízeného.

Z „větší“ automaticky neplyne:

> Jiné a nižší přirozenosti.

Král je v úřadu větší než jeho ministr, aniž by proto měl jinou lidskou přirozenost.

Pořadí rolí a otázka podstaty se nesmějí jednoduše ztotožňovat.

„Ježíš byl učiněn Bohem až roku 325“

Historicky je tvrzení, že Nikája udělala z Ježíše Boha poprvé v roce 325, neudržitelné.

Již samotný Nový zákon předchází Nikaji o staletí a obsahuje:

- Jana 1,1.
- Jana 20,28.
- Filipským 2,6–11.
- Židům 1.
- 1. Korintským 8,6.
- Římanům 10,9–13.

Tím je vlastní otázka již rozhodnuta:

> **STARŠÍ TEXTY**
> Nikája nemohla vynalézt christologii, která je prokazatelně přítomna v podstatně starších textech.

Historicky se vyvíjela především odborná terminologie, kterou byly již přítomné biblické údaje zpřesňovány proti určitým bludným naukám.

Tertullianus mluví dávno před Nikají v Adversus Praxean 2 o Otci, Synu a Duchu, jejich odlišnosti a zároveň společné substanci.

Také Eusebios z Kaisareie ve svém dopise o nikajském koncilu výslovně probírá nikajskou terminologii a její vztah k již zastávanému přesvědčení víry.

O jednotlivých přednikajských formulacích lze a je nutno mluvit diferencovaně. Někteří autoři užívají výrazy, které z pozdějšího pohledu působí problematicky či nepřesně.

Avšak:

> **TERMINOLOGIE A OBSAH**
> Vývoj terminologie není totéž jako vynález obsahu víry.

Koncil, který pod tlakem sporů zpřesňuje nauku, není automaticky dnem jejího narození.

8. Klíčová otázka předpokladů a celkové hodnocení

Zde debata dosahuje nejhlubší roviny.

Deenova výchozí teze smyslem zní:

> Bible neučí Ježíšovo božství jednoznačně. Zdánlivé texty o božství jsou víceznačné. Jednoznačné texty naopak ukazují, že Ježíš není Bůh.

Tím vznikají dvě třídy textů.

Texty, které údajně smějí platit bezprostředně

- Otec je jediný pravý Bůh.
- Ježíš nezná hodinu.
- Ježíš se modlí.
- Ježíš poslouchá.
- Ježíš přijímá pravomoc.
- Ježíš nazývá Otce svým Bohem.

Texty, které potřebují dodatečný klíč

- Slovo bylo Bůh.
- Všechno vzniklo skrze Logos.
- Tomáš: „můj Bůh“.
- Syn oživuje, koho chce.
- Všichni mají ctít Syna jako Otce.
- Texty o JHWH se vztahují na Ježíše.
- Kristus má slávu před světem.

Rozhodující otázka zní:

> **KDO STANOVIL POŘADÍ?**
> Kdo stanovil toto pořadí?

Proč smí Marek 13,32 vykládat Jana 1,3, ale Jan 1,3 nesmí vykládat Marka 13,32?

Proč se výpověď o omezení lidského poznání okamžitě čte ontologicky, zatímco univerzální stvořitelská výpověď může být oslabena „delegováním“?

Zde se ukazuje rovina předpokladů.

Nikdo nečte bez předpokladů

Neexistuje exegeze „bez brýlí“.

Každý čtenář přináší přesvědčení o tom:

- Kdo je Bůh.
- Co je možné.
- Co je člověk.
- Co je osoba.
- Jak funguje zjevení.
- Které texty lze navzájem harmonizovat.

Problém tedy nespočívá v tom, že někdo má předpoklady.

Otázka zní:

> **OPRAVITELNOST**
> Které předpoklady jsou textem opravovány a které jsou vůči opravě chráněny?

Jestliže muslimský čtenář již předpokládá:

> Bůh je nutně jednoosobní.

Potom žádný text nikdy nemůže ukázat, že jediný Bůh osobně rozlišuje Otce, Syna a Ducha.

Každá odpovídající výpověď je totiž automaticky zařazena jinak:

- „Bůh“ znamená jen čestný titul.
- Stvoření znamená delegování.
- Uctívání znamená respekt.
- Preexistence znamená zvláštní vyvolení.
- Texty o JHWH znamenají zastoupení.
- Božské vlastnosti jsou propůjčeny.

Výchozí teze tak zůstává zachována bez ohledu na to, co text říká.

Rozhodující zatěžkávací zkouška

V průběhu debaty se smyslem dokonce argumentovalo, že ani četné výslovně znějící výpovědi o božství nemohou překonat Marka 13,32.

Právě zde by měla zaznít ústřední protiotázka:

> **CO BY ZMĚNILO TVŮJ POHLED?**
> Co by vlastně Bible musela říci, abys změnil svůj názor na Ježíše?

Předpokládejme hypoteticky, že by Bible výslovně řekla:

> Ježíš je Bůh.

Kdyby potom odpověď zněla:

> To přesto nemůže být pravda, protože neznal hodinu.

Potom se vlastní otázka debaty již posunula.

Již se otevřeně nezkoumá:

> Učí Bible Ježíšovo božství?

Argumentuje se:

> Ježíš nemůže být Bůh na základě mého předpokládaného pojmu Boha, proto se každé biblické místo, které zdánlivě říká něco jiného, musí vysvětlit jinak.

To je epistemické jádro problému.

> **TEZE A PÍSMO**
> Výchozí teze není zkoumána Písmem. Písmo je zkoumáno výchozí tezí.

Které vysvětlení má větší dosah?

Trojiční christologie vtělení musí skutečně současně vysvětlit více údajů:

- Existuje jen jeden Bůh.
- Otec je Bůh.
- Syn je odlišen od Otce.
- Ježíš je skutečně člověk.
- Ježíš se modlí.
- Ježíš poslouchá.
- Ježíš roste v moudrosti.
- Ježíš přijímá postavení služebníka.
- Ježíš má současně slávu před světem.
- Ježíš tvoří všechno stvořené.
- Ježíš dává věčný život.
- Ježíš oživuje, koho chce.
- Ježíš soudí svět.
- Ježíš je nazýván Bohem.
- Ježíš přijímá tutéž čest jako Otec.
- Texty o JHWH se vztahují na Ježíše.

Klasická christologie se nesnaží vymazat žádnou z těchto řad údajů.

Říká:

- Jeden Bůh.
- Otec, Syn a Duch osobně odlišeni.
- Věčný Syn se stává pravým člověkem, aniž by přestal být pravým Bohem.

Texty o ponížení tím nejsou odstraněny. Dostávají své místo ve vtělení.

Unitární protipozice naproti tomu čelí jinému problému. Musí systematicky oslabovat celou řadu velmi vysokých christologických textů, aby Ježíš mohl zůstat v předem pevně stanovené kategorii tvora.

To nečiní křesťanský postoj automaticky pravdivým. Ukazuje to však, kde leží argumentační důkazní břemeno.

Závěr

Bible neučí Kristovo božství pouze izolovanou, dvojznačnou větou.

Rozvíjí souvislý celkový christologický obraz.

> **KRISTUS A STVOŘENÍ**
> Ježíš nestojí uvnitř třídy věcí, které vznikly. Všechno vzniklé vzniká skrze něho.

Je odlišen od Otce, ale není vyloučen z božské identity.

Má skutečné lidství, aniž by byl proto pouhým tvorem.

Přijímá pravomoc v rámci dějinněspásného poslání, současně však má schopnosti a výsady, které Písmo připisuje Stvořiteli.

Je poslán, a přesto měl slávu u Otce, než svět existoval.

Modlí se k Otci a současně má být všemi ctěn jako Otec.

Je pravý člověk.

A je pravý Bůh.

> **ZÁKLADNÍ OMYL**
> Základní omyl mnoha muslimských námitek spočívá ve ztotožnění osobní odlišnosti s odlišností podstaty, podřízenosti se stvořeností a lidství s vyloučením božství. Právě tato ztotožnění by však musela být nejprve dokázána.

Otázka po Ježíši je proto mnohem víc než zajímavá debata z filozofie náboženství.

Jan nepíše své evangelium proto, abychom pouze správně složili zkoušku z christologie.

Svůj cíl jmenuje výslovně:

> Toto však bylo napsáno, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste skrze víru měli život v jeho jménu.
>
> Jan 20,31

Kristova identita rozhoduje o tom, komu důvěřujeme.

Ježíš Nového zákona není jen další posel v dlouhé řadě náboženských učitelů.

Je vtělený Logos, skrze něhož všechno vzniklo, Pán nad životem a soudem, ukřižovaný a vzkříšený a ten, jemuž Tomáš vyznává:

> Můj Pán a můj Bůh!
>
> Jan 20,28